

A. Medieval Ports in North Aegean and the Black Sea. Links to the Maritime Routes of the East. International Symposium, Thessalonike 4-6 December 2013, Proceedings [European Centre for Byzantine and Post Byzantine Monuments], edited by Flora Karagianni, Thessalonike 2013, σσ. 504.

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (ΕΚΒΜΜ) οργάνωσε στην έδρα του, στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού της Θεσσαλονίκης, αίθουσα «Στέφανος Δραγούμης», στις 4-6 Δεκεμβρίου 2013, Διεθνές Συμπόσιο με θέμα «Μεσαιωνικά λιμάνια στο Βόρειο Αιγαίο και στη Μαύρη Θάλασσα. Σταθμοί στους θαλάσσιους δρόμους της Ανατολής / Medieval Ports in North Aegean and the Black Sea. Links to the Maritime Routes of East». Προηγήθηκε περιοδεύουσα φωτογραφική έκθεση στις πόλεις του Αιγαίου και του Εύξεινου Πόντου που περιλαμβάνονταν στο Πρόγραμμα. Η έρευνα, η οργάνωση του Συνεδρίου και η έκθεση πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ερευνητικού Προγράμματος ΟΛΚΑΣ, που συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ακολούθησε άμεσα η πολυτελής έκδοση των Πρακτικών, με πλούσιο φωτογραφικό υλικό, αεροφωτογραφίες, χάρτες και σχεδιαγράμματα. Βλ. www.olkas.net και www.limenproject.net.

Μετά τις προσφωνήσεις του Προέδρου του Δ.Σ. του ΕΚΒΜΜ Καθηγητή κ. Νίκου Ζία, της Διευθύντριας του ΕΚΒΜΜ Δρος κ. Αναστασίας Τούρτα και την εισήγηση της Δρος κ. Φλώρας Καραγιάννη, επιστημονικής υπευθύνου του Προγράμματος ΟΛΚΑΣ, προβλήθηκε το ντοκιμαντέρ «Ολκάς» του σκηνοθέτη Γιώργου Μπότσου, ένα «οπτικό ταξίδι στους θαλάσσιους δρόμους της Ανατολής, με πλοηγό την “ολκάδα”, το εμπορικό πλοίο που μετέφερε εμπορεύματα και για αιώνες συνέδεε ανθρώπους, πόλεις λιμάνια και πολιτισμούς».

Ο τόμος των Πρακτικών περιλαμβάνει Καταλόγους με τα ονόματα της Επιστημονικής και Οργανωτικής Επιτροπής, Πίνακα Περιεχομένων, Κατάλογο των ομιλητών με τις διευθύνσεις τους, τις Προσφωνήσεις του κ. Ζία και της κ. Καραγιάννη. Αρχίζει με την Εισαγωγική ομιλία της κ. Καραγιάννη “City-Ports from Aegean to the Black Sea. An Overview of their Early Christian and Medieval Past” (κεείμενο σ. 23-34 και φωτογραφίες εκτός κειμένου σ. 35-46). Ακολουθούν τα κείμενα 33 ανακοινώσεων (με Βιβλιογραφία και Περίληψη, χάρτες, γκραβούρες

και αεροφωτογραφίες) που κατανεμήθηκαν σε οκτώ συνεδρίες, όπου υπήρχε ταυτόχρονη διερμηνεία.

I. The City-Ports. Historical Approaches (σ. 46-100) (πέντε ανακοινώσεις όλες στην αγγλική).

- G. Simeonov (Βιέννη, Αυστρία), Λιμάνια της Δ. ακτής της Μαύρης Θάλασσας και οι βυζαντινές εκστρατείες εναντίον των Αβάρων και των Βουλγάρων από τον 6^ο ως τον 8^ο αι. (σ. 49-56).

- A. Aibabin (Συμφερόπολις, Κριμαία), Γραπτές πηγές για τα βυζαντινά λιμάνια στην Κριμαία από τον τέταρτο ως τον έβδομο αιώνα (σ. 57-67).

- Olena Radzykhovska (Οδησσός, Ουκρανία), Ελληνικές πηγές στα σχόλια του «Περίπλου» του Αρριανού από τον λόγιο της Αναγέννησης I. G. Stuckius (σ. 68-77).

- O. Ivanov (Σεβαστούπολις, Κριμαία), Μεσαιωνικά λιμάνια στη Ν. ακτή της Χερσονήσου της Κριμαίας. Ναυσιπλοΐα και αστικοποίηση (σ. 80-93).

- X. Γ. Χοτζάκογλου (Λευκωσία, Κύπρος), Λιμάνια και θαλάσσιοι δρόμοι της Μαύρης Θάλασσας σύμφωνα με τα αγιολογικά κείμενα (σ. 94-100).

II. City-Ports (σ. 101-138) (τέσσερις ανακοινώσεις στην ελληνική, γαλλική και αγγλική).

- Evtepra Stoycheva (Μεσημβρία, Βουλγαρία) (στην ελληνική με αγγλική Περίληψη), Μεσημβρία/Nessebar: πόλη στα δυτικά παράλια του Ευξείνου Πόντου. Λιμάνι-Σταθμός στους θαλάσσιους δρόμους της Ανατολής (σ. 103-112).

- Livia Buzoianu (Κωνσταντζα, Ρουμανία) (στη γαλλική), Τόμις - Εμπορική πόλη στον Εύξεινο Πόντο (επιγραφικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες) (σ. 113-122).

- Tetiana Samoylova (Οδησσός, Ουκρανία) (στην αγγλική), Ασπρόκαστρον - Moncastro - Akdja-Kermen - Akkerman - Belgorod. Μεσαιωνικό εμπορικό λιμάνι στον Κάτω Δνεϊστερο (Ιστορία και Αρχαιολογία) (σ. 123-130).

- Larissa Sedikova (Σεβαστούπολις-Κριμαία) (στην αγγλική), Ταυρική Χερσόνησος. Μεσαιωνική πόλη-λιμάνι (σ. 131-138).

III. Harbour Installations - Facilities. The Case of Thessaloniki (σ. 139-207) (τέσσερις ανακοινώσεις στην ελληνική με Περίληψεις στην αγγλική).

- Σοφία Ακριβοπούλου (Θεσσαλονίκη), Στο δρόμο για το λιμάνι. Πολεοδομικά και τοπογραφικά Θεσσαλονίκης (σ. 141-162).

- Μαρίνα Λειβαδιώτη (Θεσσαλονίκη), Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης κατά την Ελληνορωμαϊκή και Παλαιοχριστιανική περίοδο (σ. 163-173).

- Ευτέρπη Μαρκή (Θεσσαλονίκη), Το Κωνσταντίνειο λιμάνι και άλλα βυζαντινά λιμάνια της Θεσσαλονίκης (σ. 174-186).

- Α. Χατζιωαννίδης, Χρ. Π. Τσαμίσης (Θεσσαλονίκη), Οι λιμενικές αποθήκες της Θεσσαλονίκης. Από τα δημόσια ώρεϊα στην αποθήκη τῶν βασιλικῶν κομμερκίων (σ. 187-207).

IV. *Fortifications* (σ. 209-287) (τέσσερις ανακοινώσεις στην ελληνική, γαλλική και αγγλική).

- 12^η ΕΒΑ: Σταυρούλα Δαδάκη, Σοφία Δουκατά, Ι. Ηλιάδης, Μ. Λυχούνας (Καβάλα), «Από τη σκιά του Όρους περ λεβάντε είναι μίλια...». Πόλεις-κάστρα-λιμάνια στις ακτές του Βορείου Αιγαίου (σ. 211-232, με αγγλική Περίληψη).

- Π. Ανδρουδής (Θεσσαλονίκη) (στη γαλλική με αγγλική Περίληψη), Δύο κάστρα των Gattilusi στη Σαμοθράκη. Χώρα και Παλαιάπολις (σ. 233-247).

- Α. Minchev (Βάρνα, Βουλγαρία) (στην αγγλική), Δέκα λιγότερο εξερευνημένα κάστρα της ύστερης αρχαιότητας στη Βουλγαρική Μαύρη Θάλασσα (4^{ος} - αρχές 7^{ου} αιώνα) (σ. 248-275).

- Irina Mania, Natia Natsvlishvilli (Τιφλίδα, Γεωργία) (στην αγγλική), Παράκτιες οχυρώσεις στη ΝΔ. Γεωργία (σ. 276-287).

V. *Coastal Areas* (σ. 289-350) (τέσσερις ανακοινώσεις στην ελληνική, γαλλική και αγγλική).

- Ι. Αθ. Παπάγγελος, (Θεσσαλονίκη), Λιμάνια και σκάλες στην Χαλκιδική κατά τους Μέσους Χρόνους (σ. 291-315, με αγγλική Περίληψη).

- Α. Barnea (Βουκουρέστι, Ρουμανία) (στη γαλλική με αγγλική Περίληψη), Παλαιοχριστιανικά ερείπια λιμανιών της Μαύρης Θάλασσας στην επαρχία Σκυθίας. Η σημερινή κατάσταση των ερευνών (σ. 316-319).

- G. Custurea, Irina Nastasi (Κωσταντζα, Ρουμανία) (στην αγγλική), Το τέλος του αστικού βίου στην ακτή της Δοβρουτσάς στη Μαύρη Θάλασσα τον 7^ο αιώνα (σ. 320-331).

- Cristina Paraschiv-Talmaçhi, G. Talmaçhi (Κωσταντζα, Ρουμανία) (στην αγγλική), Παρατηρήσεις σχετικά με τη θαλάσσια εμπορική κίνηση στην περιοχή του Δέλτα του Δούναβη (10^{ος}-12^{ος} αι.) (σ. 332-350).

VI. *Architectural - Archaeological Testimony* (σ. 351-388) (τρεις ανακοινώσεις στην αγγλική)

- Mariya Manolova-Voykova (Βάρνα, Βουλγαρία), Εισαγωγή κερραμικής της Μέσης Βυζαντινής περιόδου στη Δυτική ακτή της Μαύρης Θάλασσας η περίπτωση δύο πόλεων - Βάρνα και Αγκιάλος (σ. 353-366).

- D. Khoshtaria (Τιφλίδα, Γεωργία), Η βασιλική της Πέτρας (Tsikhisdziri) (σ. 367-376).

- K. Mikeladze (Τιφλίδα, Γεωργία), Έργα μικροτεχνίας από το Gonio και το Tsikhisdziri (σ. 377-388).

VII. Medieval Ships - Shipwrecks (σ. 389-441) (πέντε ανακοινώσεις στην αγγλική)

- Κατερίνα Π. Δελλαπόρτα (Αθήνα), Το Βυζάντιο κάτω από τις ελληνικές θάλασσες (σ. 391-400).

- U. Kocabaş, (Κωνσταντινούπολη, Τουρκία), Ο Θεοδοσιανός λιμένας και το Yenikari. Ανασκαφή βυζαντινών ναυαγίων, Κωνσταντινούπολη-Τουρκία (σ. 401-413).

- E Türkmenoğlu (Κωνσταντινούπολη, Τουρκία), Μεσαιωνικό ναυάγιο που αποκαλύφθηκε στον Θεοδοσιανό λιμένα: Yenikari 27 (σ. 414-422).

- T. Güler (Κωνσταντινούπολη, Τουρκία), Η κατασκευαστική τεχνική του Yenikari 20 (σ. 423-427)

- K. Balayan (Γερεβάν, Αρμενία), Η «Κιλικία» - λειτουργικό αντίγραφο ενός εμπορικού πλοίου του 13^{ου} αι. του Αρμενικού βασιλείου της Κιλικίας. Ιστορικό πείραμα - Ανακατασκευή μεσαιωνικού πλοίου και ταξίδι στην Ευρώπη (σ. 428-441).

VIII Surveys - Projects (σ. 443-492) (τέσσερις ανακοινώσεις στην αγγλική)

- Π. Γκιόνης, Υδρογραφικές έρευνες στην υπηρεσία αρχαιολογικών ερευνών των λιμανιών (σ. 445-453).

- Elena Kostić, LIMEN. Cultural Ports from Aegean to the Black Sea (Ερευνητικό Πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από το Πρόγραμμα «BLACK SEA BASIN 2007-2013») (σ. 454-457).

- Πολυξένη Αδάμ-Βελένη, Μαύρη Θάλασσα - Ενότητα και διαφορετικότητα κατά τη ρωμαϊκή Αρχαιότητα (σ. 458-466) (στην ελληνική και την αγγλική).

- J. Preiser-Kapeller, Η χαρτογράφηση των δικτύων ναυσιπλοίας του Βυζαντίου. Στόχοι και προοπτικές του Προγράμματος «Λιμάνια και τόποι αποβίβασης στις βαλκανικές ακτές της Βυζαντινής αυτοκρατορίας» (Ports and landing places at the Balkan coasts of the Byzantine Empire) (σ. 467-492).

Ακολουθούν Πίνακας ιστορικών προσώπων στην ελληνική (σ. 493-498) και Πίνακας τόπων στη λατινική (σ. 499-503).

B. Το 2014 κυκλοφόρησε επίσης από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων πολυτελής Οδηγός με πλούσιο φωτογραφικό υλικό και εκτενή κείμενα στην αγγλική με τίτλο **40 Medieval City-Ports in North Aegean and the Black Sea. A Cultural Guide** [European Centre for Byzantine and Post Byzantine Monuments], Thessalonike 2014, σσ. 431.

Ο Οδηγός περιλαμβάνει χαιρετισμό του ομότιμου Καθηγητή Νίκου Ζία και Πρόλογο της Φλώρας Καραγιάννη. Αρχίζει από την Ελλάδα (σ. 17-109) και τις πόλεις-λιμάνια, Θεσσαλονίκη, Κασσανδρεία, Τορώνη, Νέα Πέραμος, Καβάλα, Θάσος, Χρυσούπολις, Άβδηρα, Αναστασιούπολις-Περιθεώριον, Πόρτο-Λάγος, Μαρώνεια, Μάκρη. Ακολουθούν η Τουρκία (σ.115-130) με την Κωνσταντινούπολη και τα λιμάνια της: Θεοδοσιανός λιμένας με φωτογραφίες από τα ναυάγια που βρέθηκαν εκεί, Κοντοσκάλιον, Βουκολέοντος, Επτάσκαλον, Νεώριον, Προσφόριον, η Βουλγαρία (σ. 131-276), με δώδεκα λιμάνια, η Ρουμανία (σ. 277-328) με πέντε λιμάνια, η Ουκρανία (σ. 329-390) με έξι λιμάνια, η Γεωργία (σ. 391-416) με τρία λιμάνια και το Αζερμπαϊτζάν (σ. 417-431) με τη μεσαιωνική πόλη Baku. Για κάθε λιμάνι δίνονται η τρέχουσα και η αρχαία ονομασία, η αρχαία ονομασία της περιοχής και η ιστορία της και άλλες χρησιτικές πληροφορίες.

Γ. Ολκάς II. Ταξιδεύοντας από και προς το Βυζάντιο. Μεσαιωνικά λιμάνια από τον Εύξεινο Πόντο στην Ανατολική Μεσόγειο/Olkas II. Sailing from and to Byzantium. Medieval Ports from Euxeinus Pontos to Eastern Mediterranean. Κατάλογος Έκθεσης/Catalogue of the Exhibition, Επιμέλεια έκδοσης/Editors Χαράλαμπος Γ. Χοτζάκογλου/Charalambos G. Chotzakoglou - Φλώρα Καραγιάννη/Flora Karagianni, Αθήνα/Athens 2014, σσ. 200.

Πρόκειται για τον εικονογραφημένο κατάλογο στην ελληνική και αγγλική συνοδευτικό της φωτογραφικής έκθεσης «Ταξιδεύοντας από και προς το Βυζάντιο - Μεσαιωνικά λιμάνια από τον Εύξεινο Πόντο στην Ανατολική Μεσόγειο», που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο με την επιστημονική σύμπραξη της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, του Ευρωπαϊκού Κέντρου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, της Προσβείας της Ελλάδος στην Κύπρο, της Κυπριακής Επιτροπής Βυζαντινών Σπουδών και του Τμήματος Αρχαιοτήτων. Μέσα από την έκθεση και τον Κατάλογο αναδεικνύεται ο διαχρονικός ρόλος της Κύπρου μεταξύ Ανατολής-Δύσης, Βορρά-Νότου. Εξάλλου, το βυζαντινό εμπορικό πλοίο που ανεγκύστηκε στην Κερύνεια πριν από την

τουρκική εισβολή, αποτελεί ένα σύμβολο του γεωπολιτικού και οικονομικού ρόλου της Κύπρου.

Ο Κατάλογος περιλαμβάνει τους χαιρετισμούς στην ελληνική και αγγλική του Ιωάννη Κασουλίδη, Υπουργού Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, του ομότιμου Καθηγητή Νίκου Ζία, Προέδρου του Δ.Σ. του ΕΚΒΜΜ, του δρα Χαράλαμπου Χοτζάκογλου, Προέδρου του Δ.Σ. της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, Σημείωμα των επιμελητών Χαράλαμπου Χοτζάκογλου και Φλώρας Καραγιάννη. Ιδιαίτερα τεκμηριωμένη η Εισαγωγή «Ταξιδεύοντας στα Μεσαιωνικά λιμάνια του Εύξεινου Πόντου και του Αιγαίου» (σ. 23-47) από την Φλώρα Καραγιάννη, με βάση τις πηγές και τη σχετική βιβλιογραφία σε συνάρτηση με τα αρχαιολογικά ευρήματα και τα υπάρχοντα μνημεία. Βλ. Υποσημειώσεις σ. 40-47. Ακολουθεί ο Κατάλογος με περιγραφή και ιστορικά στοιχεία των λιμανιών (σ. 49-165), αρχίζοντας από την Κωνσταντινούπολη και τον Θεοδοσιανό λιμένα και συνεχίζοντας με τα λιμάνια της Βουλγαρίας, Ουκρανίας, Γεωργίας, Ελλάδας. Ακολουθεί στις σ. 167-195 η επίσης τεκμηριωμένη Εισαγωγή του Χ. Χοτζάκογλου «Η Κύπρος στους θαλάσσιους δρόμους της Μεσογείου» (σ. 169-183) με τη σχετική Βιβλιογραφία στις Υποσημειώσεις (σ. 180-183) και τον Κατάλογο των λιμανιών της Κύπρου, Αμμόχωστο, Κερύνεια, Λάρνακα, Αμαθούς-Λεμεσός, Κόλπος της Μόρφου, Πάφος. Πλούσιο φωτογραφικό υλικό από αρχαιικές φωτογραφίες, σχεδιαστικές αναπαραστάσεις, χειρόγραφα, μεσαιωνικούς χάρτες, ξυλογραφίες, χαρακτικά, χαλκογραφίες, ταχυδρομικά δελτάρια, αεροφωτογραφίες, πορτολάνους, ελαιογραφίες, λιθογραφίες καθιστούν τον Κατάλογο πρότυπο στο είδος του, ένα άριστο δείγμα της σύγχρονης τεχνολογίας.

Αλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης